

Särskilt begåvade elever

2.2 Ämnesdidaktiskt stöd i bild

STINA MYRINGER KARLSSON OCH ANN-CHARLOTTE SÄFBOM

2.2 Ämnesdidaktiskt stöd i bild

STINA MYRINGER KARLSSON OCH ANN-CHARLOTTE SÄFBOM

Detta ämnesdidaktiska stöd utgår från de texter som beskriver vilka de särskilt begåvade eleverna är och hur man kan anpassa undervisningen för dessa elever. Läs dem gärna i sin helhet innan du läser detta material. Några av de viktigaste punkterna från de andra texterna följer nedan.

Särskilt begåvade elever

- är inte en homogen grupp, de kan inte alla stödjas på ett och samma sätt – inte ens inom ett och samma ämnesområde
- behöver mötas av acceptans och få erkännande för sina styrkor
- identifierar sig ofta med att kunna och veta till skillnad från att bemästra och lära, vilket gör att de behöver lära sig studieteknik
- bör få möjlighet att arbeta med elever på samma nivå
- måste undervisas, stödjas och ledas av ämneskunnig personal
- behöver både berikning och acceleration inom sina styrkeområden.

FÖRFATTARE

Ann-Charlotte Säfbom är bildlärare med magisterexamen från Konstfack. Hon har lång erfarenhet av ämnesövergripande arbete och estetiska lärprocesser från profilklasserna vid Stockholms bild- och formklasser på Eriksdalsskolan.

Stina Myringer Karlsson är bildlärare med magisterexamen i bildpedagogik från Konstfack. Hon arbetar som projekt- och utvecklingsledare vid Kunskapsskolan, med fokus på ämnesutveckling i bild och slöjd samt betyg och bedömning. Hon är också gästlärare på Konstfack och arbetade för Skolverket som ämnesexpert med framtagningen av grundskolans kursplan i bild.

I ämnet bild kan särskild begåvning komma till uttryck genom att eleven drivs av en stor lust att alltid använda bild som ett sätt att uttrycka sig eller att eleven uppvisar förmåga att avteckna saker väldigt naturtroget. Skickliga tecknare utmärker sig genom förmågan att se, minnas, visualisera och omvandla bilder.

Elever som lätt når kunskapskraven i ämnet bild har en välutvecklad förmåga att forma i två- och tredimensionella material och att använda färg. Utmärkande är också att de kan arbeta intuitivt med stor säkerhet och att de prövar och omprövar direkt i de material de använder. Dessa elever arbetar undersökande, löser problem och har en mycket välutvecklad förmåga att motivera val och ställningstaganden utifrån egna idéer.

BILDÄMNET

Ämnet bild beskrivs i *Kommentarmaterial till kursplanen i bild* som

... viktigt för att eleverna ska kunna orientera sig och delta i en värld där människor dagligen möter en mängd visuella budskap och synintryck. Den tecknar också bilden av ett ämne som är av betydelse för elevernas personliga utveckling och identitetsskapande och som kan bidra med kunskaper inför deras kommande yrkesliv. Att kunna förhålla sig till visuella budskap i omgivningen blir möjligt genom kunskap i bildanalys och om hur bilder kommunicerar budskap. Den personliga utvecklingen främjas av att eleverna får möjlighet att arbeta med bildframställning och själva träna sig i att kommunicera med bilder (Skolverket 2011a).

Bildämnets tre centrala områden enligt kursplanen, *bildframställning*, *redskap för bildframställning och bildanalys*, kan integreras inom olika arbetsområden. Det är i det praktiska undersökande arbetet, i samspel med bildtolkning och genom bildsamtal som idéer och tankar utvecklas och fördjupas. Att eleven i bildskapande arbete får använda alla sinnen, arbeta med olika problem och material, undersöka begrepp och anta bildspråkliga utmaningar kan hjälpa till att skapa mening och sammanhang.

I kursplanen sammanfattas bildämnets syfte med att eleverna i undervisningen ska få förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- kommunicera med bilder för att uttrycka budskap,
- skapa bilder med digitala och hantverksmässiga tekniker och verktyg samt med olika material,
- undersöka och presentera olika ämnesområden med bilder,
- analysera historiska och samtida bilders uttryck, innehåll och funktioner (Skolverket 2011b s. 20).

Bildämnet innehåller fler former av visuella uttryck. Vid sidan av film, foto, design, konst, arkitektur och miljö finner vi exempelvis reklam, propaganda, mode och datorbaserade bilder och spel. Visuell kultur kopplar ihop seende med tolkning av bilders budskap och hur de produceras utifrån ett socialt, politiskt och kulturellt perspektiv, och bildanalys kan visa vad man kan se, får se, vill se och får syn på. Att utveckla visuell kompetens handlar om att utveckla ett förhållningssätt till visuella uttryck genom att iaktta, registrera, kritiskt granska och dokumentera dem (Skolverket 2011a s. 7).

Ämnet bild lämpar sig för ämnesövergripande arbetssätt och estetiska lärprocesser. Det ger elever möjlighet att bearbeta kunskap ur flera perspektiv och med olika uttryckssätt, exempelvis genom bild, film, dans etc., som kan ge dem nya insikter och kunskaper. Eleverna får lära sig i, genom och med estetiska lärprocesser (Lindström 2008 s. 55). Professor Anne Bamford fann 2004 i sin studie *The Wow factor. Global research compendium on the impact of the arts in education*, att integrerad undervisning vänjer elever vid ett mer självständigt och motiverat sätt att lära. Studien jämförde uppgifter och fallstudier från mer än 60 länder och analyserar skillnaderna mellan ”utbildning i konsten och utbildning genom konsten” (Bamford 2009 s. 11). Eleverna ska inte bara läsa in fakta utan även förstå och bearbeta dem på olika sätt. På så sätt blir eleverna problemlösare i sitt eget lärande (Bamford 2009 s. 108). Estetiska lärprocesser utnyttjar olika meningsskapande resurser som bild, ljud och tal med mera (Lindstrand & Selander 2009 s. 73).

Utmanande undervisning i bildämnet

Genom att möta olika gestaltungsproblem, få arbeta med svårare material och tekniker, lära sig nya uttrycksformer samt att öva upp sin förmåga till att få syn på sitt eget lärande får eleven möjlighet att utveckla nya kunskaper och fördjupa

sina förmågor i ämnet bild. Ellen Winner beskriver i sin bok *Begåvade barn* att dessa barn ofta behärskar flödande, säkra konturlinjer, framställning av volym och djup, teckning av objekt i utmanade riktningar, komposition, realism och visuella berättelser varför undervisningen bör berikas kring dessa områden (Winner 1996 s. 72ff.).

Uppgifter för att öva och träna på färdigheter kan kännas meningslösa för en särskilt begåvad elev som redan bemästrar området. Ett exempel kan vara en uppgift att avbilda enkla kuber i perspektiv, den kan vara tråkig och meningslös om eleven redan kan skapa rumslighet i bilder på ett mycket mer nyanserat sätt. Färdighetsträning i bildframställning bör ingå i ett sammanhang så att eleven förstår syftet och eleven bör få möta utmaningar utifrån sin nivå. I stället för enkel färdighetsträning kan eleven få undervisning utifrån intellektuella frågeställningar och bildspråklig gestaltning.

I kursplanen kan man se en tydlig kunskapsprogression där det centrala innehållet och kunskapskraven anger ett mer komplext innehåll i de senare årskurserna. Det är också viktigt att det finns utrymme för variation och progression inom ett specifikt arbetsområde. I undervisningen ska det därför finnas variation och utrymme för eleven att lösa uppgifterna på skiftande nivå: från enkla till komplexa, från del till helhet, från yta mot djup och från konkret till abstrakt

Eftersom bildämnet till stor del är ett kommunikationsämne som utvecklar elevernas bildspråkliga kompetens finns möjlighet att utforska och arbeta med svåra och abstrakta begrepp från olika ämnen och sammanhang. Några exempel: makt, samtid, framtid, politik, omvärld, vara människa, norm, värde, identitet, etnicitet, genus, abstraktion, offentligt, privat, objekt, subjekt, yta och form. Bildundervisningen ger möjlighet att undersöka bilders kraft att påverka, röra och uppröra, till exempel bilders övertalningsförmåga, bilders förmåga att väcka känslor, skapa stämningar samt bilders makt och inverkan på politiska skeenden. Det finns stora möjligheter att arbeta med frågor där svaren inte är givna och det finns många sätt att angripa frågeställningen. Vem äger det offentliga rummet? Vad är konst? Vad är nu? Vem äger bilden av mig? Hur kan en bild ljuga?

Att arbeta visuellt och med gestaltning utifrån ett undersökande förhållningsätt ger utrymme för att utmana och berika särskilt begåvade elever i bildämnet. Arbetet med att undersöka begrepp och intellektuella, teoretiska frågeställningar ger också möjligheter till ett ämnesintegrerat arbetssätt.

I undervisningen kan öppna, autentiska uppgifter stimulera och motivera elever på många olika nivåer. Med autentiska uppgifter kan läraren anpassa svårighetsnivån, graden av komplexitet. Att eleven får möta autentiska problem där man

strävar efter att efterlikna den komplexitet som finns i verkliga situationer kan öka motivationen. Ett exempel kan vara att utforma en produkt och reklamslogan som om det är en beställning från en riktig kund. Ett annat exempel kan vara att göra ett förslag på framtidens skolgård genom att undersöka platsen, arkitekturen och olika behov och därefter planera och bygga en modell.

I bildämnet finns en möjlighet att undersöka sådant som inte finns, sådant vi hittar på, platser vi inte kan besöka. I kursplanen i bild beskrivs kreativitet som en förmåga att utveckla.

Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar sin kreativitet och sitt intresse för att skapa. Den ska också uppmuntra eleverna att ta egna initiativ och att arbeta på ett undersökande och problemlösande sätt (Skolverket 2011b s. 20).

Det är viktigt att undervisningen ger utrymme för det oväntade, det som överraskar. Elever med särskild begåvning i bildämnet behöver få utveckla sin kreativitet genom att det finns möjligheter att experimentera, arbeta med problemlösning och att eleven får utrymme att hitta oväntade lösningar.

Den bildspråkliga kompetensen kan utmanas genom bildtolkning, analys och teoretiska perspektiv men också genom ett konstnärligt och gestaltande arbete. I det gestaltande arbetet undersöker eleven bland annat form, yta, linjer och bilders betydelsebärande element genom att omvandla, kombinera bildelement på nya oväntade sätt. På så sätt kan eleven undersöka och skapa nya betydelser och uttryck. Olika uttrycksformer som till exempel serier, dokumentärfotografi, expressivt måleri kan utforskas, utnyttjas, kombineras och förändras i det undersökande bildarbetet.

Exempel och metoder från samtidskonst, arkitektur, film och texter kan ge ingångar i undervisningen och skapa engagemang och motivation i det bildskapande arbetet. Att få arbeta med exempelvis installationer och performance kan vara ett sätt för eleven att vidareutveckla sin visuella kompetens.

Vad lärare bör tänka på

Samarbeten och ämnesintegrering kan skapa möjligheter för den särskilt begåvade eleven att vidareutveckla den bildspråkliga och kreativa förmågan. Det kan också skapa mer tid för ämnet.

Exempel från en undervisningssituation: En elev med särskild begåvning inom teckning fick i samspel med SO och NO i årskurs 6 teckna serier och bildsviter som komplettering och till viss del i stället för att skriva texter och göra andra inlämningsuppgifter. I bildserierna visade eleven sina kunskaper tydligt och på en högre nivå än med enbart texten. Möjligheten att berätta och visa kunskaper via tecknandet skapade också ett engagemang för uppgifterna i SO och NO som eleven annars hade svårt att motivera sig för. Eleven fick av bildläraren undervisning i att utveckla sin tekniska skicklighet att teckna avbildande utifrån komposition, linjer, rumslighet m.m., genom bildsamtal och bildtolkning.

Som lärare behöver man i mötet med särskilt begåvade elever vara flexibel och våga gå utanför sin ordinarie planering. Det kan vara utmanande men också utvecklande att formulera meningsfulla uppgifter för särskilt begåvade elever. Uppgifterna bör ge eleven möjlighet att vila i det han eller hon redan kan men även fortsätta utvecklas utifrån sin egen nivå. Eleven ska få möjlighet att experimentera och pröva nya lösningar och undervisningen ska ge utrymme för kreativt tänkande och problemlösning. I mötet med särskilt begåvade elever behövs stor tolerans för ifrågasättande, utrymme för elevens egna lösningar, andra material och möjlighet för experiment. Eleven bör i det bildskapande arbetet även få möjlighet att arbeta noggrant, detaljrikt och att göra färdigt.

Bildämnet är ett undersökande ämne där processen leder arbetet från ax till limpa. Det är viktigt att eleven lär och förstår vikten av arbetsprocessen som ytterligare ett sätt att lära och som metod att utveckla idéer. Särskilt begåvade elever kan ibland uppfatta exempelvis skissarbete som onödigt och meningslöst. Många gånger sker stora delar av processen snabbt och intuitivt i tanken och eleven vill jobba direkt i materialet. Genom observation och samtal kan läraren synliggöra processen och även med hjälp av produkten påvisa en föregående process. Ställ frågan om skissandet här är bara en metod för att utveckla idéer, då kanske det finns andra metoder för detta. Eller är skissandet kanske ett moment i undervisningen som ska utveckla och fördjupa någon specifik kunskap eller förmåga? Vilken förmåga gäller det och hur kan du som lärare synliggöra och tydliggöra det så att eleven känner sig motiverad att utföra momentet? Om målet och syftet med uppgiften är tydligt är det lättare för både dig som lärare och för eleven att se om målet är nått och om eleven kan gå vidare.

Förutsättningar och resurser

I bildsalen bör det finnas flera material, verktyg och digital utrustning samt litteratur i och om konst, arkitektur, mode, design och fotografi. I undervisningen kan eleven få möta nya material och tekniker och även det som är mer krävande och utmanande. Litteraturen kan inspirera och visa på nya möjligheter att utmana eleven i undervisningen, den är en förutsättning för att undersöka historiska verk, samtidskonst, samtidskonstnärer och andra aspekter från kulturområdet. Finns det museer, konsthall eller utställningslokal i närheten kan ett besök där bli ingång i diskussioner och skapa motivation för mer utvecklat bildarbete. Ett alternativ är att besöka olika museers webbsidor, exempelvis Nationalmuseum, Världskulturmuseum, Moderna museet, Arkitektur- och designcentrum och lokala konstmuseer.

Särskilt samtidskonsten kan fungera som ingång till många frågor. Samtidskonsten kan öppna vägar och ge förslag på metoder för ett mer undersökande arbetsätt, till exempel en samtidskonstnär som arbetar med installationer, fotografi, objekt med mera utifrån frågor om makt, våld och nationalism. Även konstnärer som arbetat med ett långsiktigt projekt som problematiserar identitetsbegreppet eller en konstnär som arbetar med intressanta teman, exempelvis någon som har skapat en egen fantasivärld, en plats som i sin tur kan inspirera till skapande av elevers egna, nya platser eller världar.

Tillgång till dator är en nödvändighet för att eleverna ska kunna redigera bilder och filmer. Helst bör eleven kunna få tillgång till såväl olika redigeringsprogram som kringutrustning till datorer (skanner, ritplatta etc.)

EXEMPEL FRÅN UNDERVISNING I ÄMNET BILD

Vi beskriver här några exempel på uppgifter och arbetsområden i bild. I exemplen redovisar vi syfte och det centrala innehållet benämns utifrån områdena *bildframställning*, *redskap för bildframställning* samt *bildanalys*. Rubriken *Beräkning i denna uppgift* ger konkreta förslag på hur du kan utmana och berika undervisningen för särskilt begåvade elever. Exempelen är uppdelade på yngre och äldre elever.

Undervisning med yngre elever

I de lägre årskurserna bör elever med särskild begåvning i bild få använda sin särskilda förmåga i att exempelvis teckna inom fler områden och ämnen. Begrepp och uttryck kan förklaras av eleven genom gestaltande, avporträtterande och konstruktionsbygge. Eleven bör berikas enskilt men även utmanas med grupparbete. Eleven lär sig genom att kombinera olika uttrycksformer där såväl den egna kroppen som bild kan ingå.

EXEMPEL: UNDERSÖKA OCH SKAPA ALFABETETS BOKSTÄVER

Syfte: Att skapa bilder med digitala och hantverksmässiga tekniker och verktyg samt undersöka och presentera ämnesområdet bokstäver med bild.

Bildframställning: Eleverna får undersöka bokstävers form. Vilka geometriska former kan man finna i typsnitt? Genom att använda papper, pennor, färg och modellera arbetar eleverna med olika typsnitts form, konstruktion och uppbyggnad. Eleverna får olika bokstäver som de ska konstruera genom att bygga bokstavsskulpturer med hjälp av sin egen och andras kroppar. Typsnittens ovaler, rektanglar och kvadrater diskuteras och formas till bokstavsskulpturer som dokumenteras med digital kamera. Fotografierna läggs in i ett bildredigeringsprogram, bearbetas, sparas, skrivs ut och redovisas.

Redskap för bildframställning: Verktyg för teckning, måleri, tredimensionellt arbete, fotografering och digital bildbehandling och hur dessa benämns.

Bildanalys: Arbetena redovisas genom att eleverna får svara på frågor: Vad föreställer bilden? Vilka geometriska former kan vi se i bilden? Hur skapade ni bilden? Vilka svårigheter stötte ni på? Vad är ni mest nöjda med?

Beräkning i denna uppgift

- Att ge förutsättning för grupparbete så att eleverna får samarbeta.
- Användande av digital kamera och redigeringsprogram redan i de yngre åldrarna är en källa till fördjupning och beräkning då eleverna så tidigt som möjligt får lära sig teknik och programvara.
- Frågeställningar som ökar komplexiteten för de yngre eleverna: Vad betyder ett typsnitts form för dess uttryck? Vilka typsnitt passar bäst när man vill gestalta en viktig nyhet, ett romantiskt uttryck eller förklara ett mattetal?
- Användande av begreppet geometriska figurer i vidare bildarbete, såsom rumslighet eller när figurer ska skapas.
- Ämnesintegrering med svenska och slöjd kan passa väl in i ämnesområdet bokstäver.

EXEMPEL: BROAR

Syfte: Att skapa en modell av en bro som kan bära 500 gram utifrån ett givet material (glasspinnar). Undersöka och presentera ett område (broar) med bild.

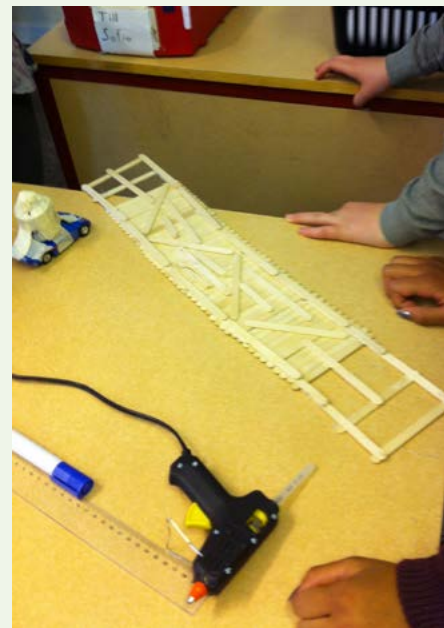
Bildframställning: Presentera bilder av konstruktioner på broar i världen som inspiration. Genom skissarbete undersöker eleverna hur en bro kan ges ett estetiskt uttryck. I det skapande arbetet undersöker eleverna vad som ger hållbarhet och stabilitet.

Redskap för bildframställning: Bron skapas med hjälp av verktyg för teckning och tredimensionellt arbete. Arbetet dokumenteras genom fotografering.

Bildanalys: Eleverna presenterar brons funktion och uttryck samt redogör för hur man kommit fram till resultatet.

Beräkning i denna uppgift

- Integrering med ämnen som teknik och svenska.
- Tid och utrymme för eleven att få pröva och ompröva för att nå ett resultat hon eller han är nöjd med.
- Tid och utrymme för eleven att ställa och svara på frågor: Vad är en bro till för? Hur kan en bro se ut? Hur har andra tänkt och arbetat? Vad ger bäst hållbarhet?

EXEMPEL: EUROPAS HUS

Syfte: Eleven skapar en modell med hjälp av olika material och använder hantverksmässiga tekniker och verktyg. Eleven undersöker ett specifikt område (arkitektur i Europa) och presenterar ämnesområdet med en modell av ett hus.

Bildframställning: I uppgiften används teckning, målning och tredimensionellt bildarbete kring det land i Europa som eleven, genom lottdragning tilldelats. Eleven samlar in från egna erfarenheter, litteratur och internet, och använder dem som grund för skisser och beskrivning av hur hus ser ut i det tilldelade området. I skissarbetet väljer och visar eleven hur det egna huset ska utformas och vilka material som kan komma att behövas. Eleven bygger därefter sin modell som dokumenteras och redovisas för gruppen.

Redskap för bildframställning: Modellen skapas med hjälp av verktyg för teckning, tredimensionellt arbete, plana och formbara material samt kamera och skissbok för dokumentation.

Bildanalys: Eleven tränas i att samtala om bilders utformning och budskap för att kunna beskriva både en arbetsprocess och ett slutresultat. Vid redovisningen av husmodellen kan eleven få svara på frågor som Vilka förlagor och/eller inspirationsmaterial har använts? Varför är huset utformat som det är? Vad har du gjort? Hur gjorde du det, vilka material har använts och varför? Vilka känslor väcker husets arkitektur? Vilka svårigheter stötte du på? Vad är du mest nöjd med?

Beräkning i denna uppgift

- Tid och utrymme för eleven att ställa och svara på frågor som Vad är det för klimat och hur ser naturen ut i landet? Hur ser arkitekturen ut i landet? Är husen målade i några speciella färger och finns det någon orsak till det? Har de små eller stora fönster, hur ser dörrarna ut, finns det en trädgård, hur används den och hur ser den ut? Vilka material är husen byggda av?
- Att få använda och ha tillgång till olika typer av material (papper, pennor, färg, kartong, lera, tillgång till utskrift av mönster, raster etc.).
- Tid och utrymme för att få pröva och ompröva för att nå ett resultat eleven är nöjd med.
- Uppgiften lämpar sig utmärkt för ämnesintegrering med svenska och so-ämnena.

Undervisning med äldre elever

I högre årskurser ökar graden av komplexitet i uppgifterna med bildspråkliga utmaningar samt material och teknik. Det är viktigt att den särskilt skickliga eleven får möjlighet att fördjupa sitt bildspråk och konstnärliga skapande genom att integrera det med samtidsfrågor och konstnärligt fördjupningsarbete. Utgå från elevens styrkor, utveckla dem och utmana på andra områden. Använd konstnärer, formgivare, fotografer m.m. som förlagor och för fördjupad diskussion. Eleven bör få tid att pröva och ompröva, arbeta noggrant och detaljerat.

EXEMPEL: IDENTITET

Syfte: Eleven skapar ett berättande fotografi som uttrycker budskap om identitet. Eleven planerar och komponerar bildytan utifrån bildutsnitt, ljussättning och innehåll.

Bildframställning: I uppgiften arbetar eleven med att planera och fotografera en bild som uttrycker tankar om identitet som även ska presenteras i en utställning. Digital bearbetning av fotografier och andra typer av bilder kommer till nytta, men även t.ex. material till att utforma scenografier.

Redskap för bildframställning: Kamera, komposition, ljusets betydelse för fotografi, bildutsnitt.

Bildanalys: Samtal och diskussioner om bilder som behandlar frågor om identitet,

sexualitet, etnicitet och maktrelationer och hur dessa perspektiv kan utformas och framställas. Uttrycksformer och gestaltning: Fotografi utifrån konst, dokumentärbild, porträtt, skräck, romantik, komik m.m.

Berikning i denna uppgift

- Komplexitetsgraden kan varieras stort genom att eleven får utrymme att undersöka begreppet teoretiskt. Några sätt att utmana särskilt begåvade elever i undervisningen kan vara genom att ställa frågor, vända på perspektiv. Vad betyder begreppet identitet? Hur används och tolkas begreppet? Hur gestaltas identitet i film, press, konst osv. Begreppet identitet kan problematisera andra begrepp som nationalitet, etnicitet, genus och religiositet. I upplägget ingår inte att undersöka eleven som person utan mer intressant är att undersöka begreppet utifrån olika synsätt och kulturella värderingar, historiskt och utifrån nutid. Utgå från och utveckla elevens egna idéer och frågeställningar och utmana genom frågor och genom att vända på perspektiv. Kan exempelvis en människa ha många identiteter samtidigt och i konflikt med varandra? Ämnesintegrering med till exempel samhällskunskap, religion, historia är möjligheter till att berika temat.
- Läraren kan utmana eleven utifrån bildspråkliga eller hantverksskickliga aspekter som exempelvis ljussättning, bildutsnitt, komposition. Till exempel hur ljuskällor kan påverka och utnyttjas för att förstärka bildbudskapet. Möjligheter att redigera i bildbehandlingsprogram kan ge ytterligare utmaningar för eleven i uppgiften.
- Genom presentationen av fotografiet kan frågeställningen fördjupas och problematiseras. Vilken presentationsform ska användas, i vilket sammanhang och på vilken plats? Hur påverkas uttryck och innehåll och hur ska bilden samspela med en betraktare?

Eleve exempel utifrån frågeställningen hur en persons identitet formas och skapas utifrån medier. Eleven har förutom ett fotografi kompletterat frågeställningen genom att bygga ut med några objekt, en TV och en penna så att fotografiet blev en del i en mindre installation.

EXEMPEL: STOLEN

Syfte: Eleven framställer en stol som tydligt uttrycker form och funktion utifrån en påhittad person, använder material och verktyg i bestämda syften, presenterar och motiverar form och funktion.

Bildframställning: I uppgiften undersöker eleven form och uttryck i förhållande till den påhittade personens egenskaper, intressen och behov. I uppgiften ingår idéskis-

sande, moodboard, byggande av modell och presentation av stolen och personen som stolen är tänkt för.

Redskap för bildframställning: Nya och återanvända material för tredimensionellt arbete.

Bildanalys: Undersöka begreppen design och funktion utifrån ett vardagligt föremål. Samtal om form och funktion utifrån målgruppen. Materialets och formspråkets betydelse för uttrycket.

Beräkning i denna uppgift

- Frågor som utvecklar komplexiteten och som kan utmana särskilt begåvade elever: Vad är en stol? När upphör en stol att vara en stol? Vad uttrycker ett material, en yta? Vad är formgivning? Vilken betydelse har färg, mönster och form för uttrycket? Hur hänger form och funktion ihop? Vad har materialval för betydelse? När uppstod formgivning som begrepp och hur har formgivningen förändrats genom historien. Hur har nya material påverkat formgivningen? Hur kan det se ut i framtiden? Hur påverkar nya tekniker (exempelvis 3D-skrivare) och nya behov formgivningen? Ergonomi är ett begrepp som kan problematiseras, är ergonomi och design förenligt eller i motsats?
- Vilka material lämpar sig för modellskapandet? Här kan eleven få möjlighet i att arbeta noggrant och detaljerat i utförandet och pröva nya tekniker, gjutning, arbeta i stödmaterial. Eleven kan också arbeta helt skalenligt och bifoga en vyritning. Ämnesintegrering med slöjd och teknik skulle kunna passa här.
- I presentationen kan arbetet utvecklas och fördjupas. Exempelvis kan stolen presenteras via en affisch eller folder. Vad har inramningen för betydelse för presentationen av stolen?
- Att besöka en möbelformgivare ger en autenticitet till uppgiften och skapar en brygga mellan skola och samhälle.

EXEMPEL: VAD ÄR NU?

Syfte: Eleven kommunicerar med bilder för att uttrycka ett budskap. Eleven undersöker och presenterar ett ämne med bild och får analysera bildens uttryck, innehåll och funktion.

Eleven har gjort två stolar som metafor för kroppsliga funktioner. Eleven utgick från begreppen fångad och frihet.

Bildframställning: I uppgiften utgår eleven från egna erfarenheter, åsikter och upplevelser men arbetar också undersökande med fokus på problemlösning utifrån frågeställningen. Eleven återanvänder bilder och material i bildskapandet. Eleverna får fundera på vad ”nu” innebär för dem. De får välja ett eller flera redskap för att gestalta sina tankar och till sist avsluta med att presentera sitt arbete med en redovisning.

Redskap för bildframställning: Material för två- och tredimensionellt arbete som papper, pennor och färg, form och kompositionsarbete.

Bildanalys: Att använda ord och begrepp för att kunna samtala om bildens utformning och budskap. Hur är ditt verk utformat och vilket budskap vill det förmedla? Vad har du påverkats av? Hur ser du på makt, genus och tid? Vilka förebilder har du använt? Vilka svårigheter har du stött på? Vad är du mest nöjd med?

Berikning i denna uppgift: Möjlighet till att ställa och besvara frågor kring ett givet tema där eleven själv valt uttryckssätt. Genom att eleverna får ett större ansvar för att driva arbetet framåt. Arbetet presenteras med en utställning och en vernissage dit släkt och vänner bjuds in.

ELEVEXEMPEL

Spegel, spegel på väggen där

Vi ville arbeta med svartvitt foto men samtidigt kombinera det med en ism. Därför valde vi att klistra upp bilderna på tredimensionella fyrkanter. Resultatet blev en blandning av fotorealism och kubism. En del av bilderna har vi fotograferat, framkallat och kopierat själva och en del av bilderna är urklippta ur tidskrifter eller utskrivna från internet. Alla kort har temat skönhet, eftersom att så mycket (nästan allt) i vår värld kretsar runt utseende. Vi gjorde totalt fem stycken kuber, var och en med sin egen inriktning:

Kub: Operationer Det finns tusentals olika sorters skönhetsoperationer i dag. Vi valde att fördjupa oss i bröstförstoringar, 2000-talets motsvarighet till korsetten. Eller?

Kub: Kroppskonst Varianter på tatueringar och piercings har funnits i tusentals år jorden över. Den kuben visar dom som är populära i dag i västvärlden.

Kub: Muskler Tränar man för att bli stark eller snygg?

Kub: Ätstörningar Fetma blir allt vanligare medan anorexikliniker överbelastas. Gränsen mellan skönhet och sjukdom luckras upp.

Kub: Yta Smink. Mirakelkrämer. Mode. Många bäckar små...

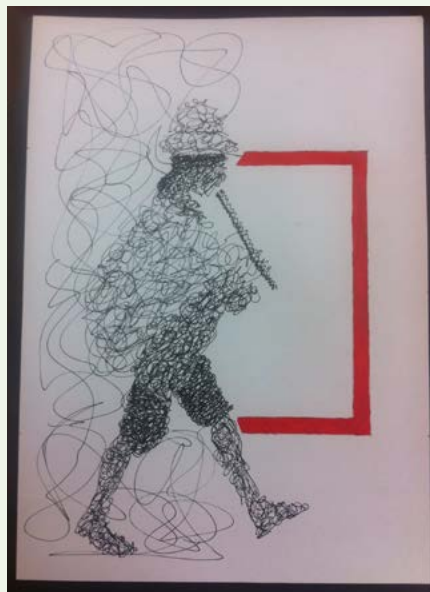
I början av det här arbetet tänkte vi länka samman lådorna i en mobil så att man inte skulle gå miste om någon sida. Men sedan kom vi på att vi nog tyckte att uttrycket ”Se men inte röra” är såå förra seklet. I stället vill vi att betraktarna själva ska få utforska dom genom att känna, ta och lyfta kuberna. Röra vid nuets ideal.

Anledningen till att vi redovisade arbetet i form av ett altare är att utseende i dag är heligt. Spegelarna är tänkta att dels låta betraktarna iaktta sig själva och därmed ge en funderare på hur mycket tid och energi de lägger ner, dels får spegeln visa nuet; det man ser i en spegel är alltid NU.

Spegeln symboliserar också motsatsen, det som inte är fåfängt. Man väljer trots allt själv hur mycket energi man lägger ner på sitt yttre. Känner du igen dig i någon av våra kuber är det bara du som kan göra skillnad.

Elever i årskurs 9

EXEMPEL: PARAFRAS

Elevarbete: I exemplet har eleverna låtit sig inspireras av olika konstnärers uttryck och arbetsätt, olika tekniker har lagt grund till elevernas egna skapande och bilduttryck.

Syfte: Eleven analyserar bilders uttryck, innehåll och funktion och skapar bilder som kommunicerar ett (nytt) uttryck eller budskap.

Bildframställning: I uppgiften ingår att använda sig av förlagor i form av olika konst- och fotografiska bilder. Eleven undersöker bilders uttryck och innehåll och analyserar dem. Genom att både använda egna erfarenheter, åsikter och upplevelser och pröva olika uttryck, tekniker och material arbetar eleven med att skapa ett uttryck utifrån idéer och tankar i förlagor. Eleven ska göra bilden till sin egen.

Redskap för bildframställning: Verktyg för teckning, måleri, tredimensionellt arbete, fotografering och digital bildbehandling och hur de kan användas för ett bestämt syfte.

Bildanalys: Låt eleven använda sig av en analysmodell, exempelvis en semiotisk. Vilka förlagor har använts? Vad är bildens denotativa och konnotativa innehåll? Vilka svårigheter stötte du på? Vad är du mest nöjd med?

Berikning i denna uppgift

- Fråga eleven för vem eller vilka bilder skapas? Vad består bilder av och vad som ger dem uttryck?
- Ge eleven tillgång till ett stort urval av förlagor i form av konstböcker och internetsidor till olika konstnärer och fotografer.
- Låt eleven pröva och ompröva för att komma fram till ett resultat som motsvarar intentionen med verket.
- Genom material och materialkombinationer går det också att berika uppgiften.

EXEMPEL: EN BOK SOM KONST

Syfte: Eleven omvandlar ett föremål (en bok) till konstobjekt.

Bildframställning: Eleven undersöker samtidskonstens uttryck och metoder genom att arbeta med betydelseförskjutning. I denna uppgift använder eleven en bok som utgångspunkt och gör om den till ett konstobjekt genom att tillföra, förändra, ta isär, foga ihop och på så vis förändra form, yta, innehåll och uttryck.

Redskap för bildframställning: En bok som utgångspunkt och andra nya och återanvända material och lämpliga redskap. Metoder för att utveckla idéer.

Bildanalys: Eleven får besvara frågan vad är konst, och ta del av samtidskonst och samtidskonstens metoder. Ett bildsamtal tar upp tolkning utifrån uttryck och uttrycksformer, begreppet betydelseförskjutning. Eleven får ta ställning till platsens och presentationens betydelse för tolkningen av konstobjektet.

Berikning i denna uppgift

- Problematisera konceptbegreppet – vad är konst, kan allt vara konst?
- Att få arbeta noggrant och undersökande med ytor, uttryck och uttrycksform.
- Att få bearbeta boken som form eller med ett innehållsligt förhållningssätt.
- Eleven kan utveckla begreppet betydelseförskjutning genom att undersöka olika möjligheter och effektfulla kombinationer med oväntade material, ytor och former, och genom detta skapa överraskningsmoment, utveckla idéer.

EXEMPEL: SCIENCE FICTION-FILM

Syfte: Eleven får skapa en genrefilm utifrån idéer om framtidens teknik och samhälle, använda karaktärer, miljöer och varierade bildutsnitt i samspel med ljud för att berätta en historia.

Bildframställning: Utforska filmberättande genom dramaturgi, karaktärer, bildutsnitt, filmkamera. Bild och ljud i kombination. Cut out-animering.

Redskap för bildframställning: Material för tillverkning av scenografier och karaktärer. Foto, film, cut out-animering, redigering med datorprogram.

Bildanalys: Filmberättande, metod för filmanalys, genreanalys av science fiction.

Här har historien vuxit fram som en motsats till dystopiska framtidsskildringar. Eleven skrev en dikt på engelska och använde som grund till historien. Den skildrar på ett poetiskt och överraskande vis en utomjording som välkomnas på jorden i ett framtida samhälle där miljöhotet inte längre existerar.

Beräkning i denna uppgift

- Arbeta i mer avancerade program med fler möjligheter att redigera film. Utveckla med fler ljudspår, egen musik, berättarröster och genom att förstärka stämningar.
- Utveckla dramaturgin, olika berättargrepp.
- Filmklippning, varierade bildutsnitt, rörlig och subjektiv kamera.
- Undersöka filmer genom tiderna, olika genrer, samtida och äldre science fiction-filmer, analysera berättarstilar dramaturgiska grepp.
- Undersöka frågor om framtiden, vad är gissningar och vad säger forskning om framtidsteknik, vad kan man hitta om framtid i vetenskapliga artiklar och analyser?
- Ämnesintegrering med teknik, fysik och kemi.

REFERENSER

- Bamford, Anne (2009). *The Wow Factor. Global research compendium on the impact of the arts in education*. Second Edition. Münster: Waxman.
- Lindstrand, F & Selander, S. (red.) (2009). *Eстетiska lärprocesser. Upplevelser, praktiker och kunskapsformer*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindström, Lars (2008). *KRUT Kritisk utbildningstidskrift* nr 133/134 (1–2/2008).
- Person, Roland. S. (2014). Särbegåvning: ett differentierat fenomen med sociala konsekvenser. *Socialmedicinsk tidskrift* vol. 91, Nr 2 2014.
- Skolverket (2011a). *Kommentarmaterial till kursplanen i bild*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2011b). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Skolverket.
- Wallström, Camilla. (2009). *Maximal utveckling för alla. Hur möter skolan elever med goda förutsättningar. Utredning på uppdrag av stadsledningskontoret i Nacka kommun*. C&C Organisation och Ledarskap AB.
- Winner, Ellen. (1996). *Begåvade barn*. Brain Books AB.
- <http://www.nationalmuseum.se/> (2015-02-07)
- <http://www.varldskulturmuseerna.se> (2015-02-07)
- <http://www.modernamuseet.se/> (2015-02-07)